

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**М.РЫСКУЛБЕКОВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ ЭКОНОМИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ**

Диссертациялык кеңеши Д 08.17.543

Кол жазма укугунда

УДК 336.658.1(575.2)

Сагымбаева Асылкан Маратовна

**Кыргыз Республикасында насыялык бирикмелерди өнүктүрүүгө
өбөлгө түзүүнүн каржылык механизми**

08.00.10 - финансы, кредит жана акча жүгүртүү адистиги

Экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын
изденүүгө диссертациянын

Авторефераты

Бишкек – 2018

Иш Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинде аткарылган.

Илимий жетекчиси:	экономика илимдеринин доктору, профессор Сарыбаев Айылчы
Расмий оппоненттер:	экономика илимдеринин доктору, доцент Чолбаева Сагынбубу Джумабековна экономика илимдеринин кандидаты, доцент Джапарова Нургуль Сулаймановна
Ведущая организация:	К. Карасаева атындагы БГУ «Каржы, банк жана салык» кафедрасы, Бишкек ш., пр.мира,27.

Коргоо 2018-жылдын 25 майында саат 16.00 М.Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинин жана Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик башкаруу академиясынын алдындагы экономика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алууга диссертацияны коргоо боюнча Д 08.17.543 диссертациялык кеңештин отурумунда 720033, Бишкек ш., Тоголок Молдо көч., 58 дарегинде болот.

Диссертация менен М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинин китепканасынын илимий залында 720033, Бишкек ш., Тоголок Молдо көч., 58 дарегинде таанышууга болот.

Автореферат таркатылды 25 май 2018ж.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы
экономика илимдеринин кандидаты, доцент

Байтерекова Г.С.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу. Кыргызстанда улуттук экономиканын каржылык туруктуулугуна терс таасирин тийгизген бир катар социалдык-экономикалык көйгөйлөр бар, алар: калктын жашоо байгерчилигинин төмөнкү деңгээли, жумушсуздук, калктын кирешелеринин жогорку жиктелип бөлүнүшү. Жумушсуздукту жана калктын жашоо байгерчилигинин төмөнкү деңгээлин жеңүүгө чакан жана орто бизнестин экономикалык өнүгүшү көмөктөшөт, алар өз кезегинде кыска мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү каржылык ресурстар менен камсыздоого олуттуу көз каранды болот. Ошондуктан кыска мөөнөттүү каржылык ресурстар менен камсыздоонун атайын түрү катары насыялык бирикмелер аркылуу чакан каржылоо маанилүү орунду ээлейт. Ошол эле убакта насыялык бирикмелердин өздөрү алардын ишмердүүлүгүнө жеке менчик тармактан жана мамлекеттик башкаруу тутумунан каржылык жактан өбөлгө түзүүгө муктаж.

Кыргызстандагы чакан каржылоо тармагын калктын жашоо байгерчилигинин деңгээлин жогорулатуу жана каржылык кызматтар рыногун өркүндөтүү максатында насыялык бирикмелер аркылуу өнүктүрүү экономиканын мамлекеттик жана жеке менчик тармактарынын каржылык өз ара аракеттенишүү механизмдерин уюштуруу, укуктук негиздерди жана мамлекеттик каржы көзөмөлүн жакшыртуу менен байланышкан практикалык суроолорду чечүүнү талап кылат.

Диссертациялык иштин темасынын ири илимий жана мамлекеттик программалар менен болгон байланышы. Диссертациялык иш “Кыргыз Республикасын 2013-2017-жылдарга туруктуу өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясынын”, “Кыргыз Республикасында чакан каржылоо тармагын 2018-2021-жылдарга туруктуу өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын”, “Акча-насыя саясатын 2015-2018-жж. өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын”, “Кыргыз Республикасын калкынын каржылык сабаттуулугун 2016-2020-жылдарга жогорулатуу программасынын” алкагында аткарылган.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык иштин негизги максаты рынок экономикасынын шарттарында чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүн кыска мөөнөттүү каржылык ресурстар менен камсыздоонун атайын түрү катары насыялык бирикмелерге каржылык өбөлгө түзүүгө теориялык негиздеме берүү жана чакан насыялоонун каржылык механизмдерин өзгөртүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуу болуп саналат.

Изилдөөнүн алдына коюлган максатына жетүү төмөнкү өз ара байланыштуу милдеттерди чечүү аркылуу жетишилди:

- насыялык бирикмелерди ишкердүүлүктүн чакан түрү катары кароо;
- чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүн каржылык-насыялык камсыздоо чөйрөсүндөгү мамилелердин жыйындысын аныктоочу теориялык ыкмаларды жана ченемдик-укуктук базаны талдоонун негизинде насыялык бирикмелерге каржылык өбөлгө түзүү түшүнүгүн тактоо;
- насыялык бирикмелер тармагын жиктөөнү жүргүзүү, анын бөлүмдөрүнүн курамын жана атайын кызмат-милдеттерин изилдөө;

- насыялык бирикмелерди түзүүдө жана өнүктүрүүдө мамлекеттин жана мамлекеттик тармактын ордун аныктоо;

- чакан каржылоо уюмдарынын каржылык абалын, аларга каржылык дем берүүнү жана экономикага тийгизген таасирин чагылдыруу;

- чакан насыялоо тармагын өнүктүрүүгө мамлекеттик каржылык ыкмалардын (салык салуу, милдеттүү банктык резервге калтыруу жана субсидия берүү) таасирин баалоо;

- Кыргызстандагы чакан насыялоо тармагын өнүктүрүү келечегин жана факторлорун аныктоо.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы:

- насыялык бирикмелер биринчи жолу ишмердүүлүгүн өз алдынча жүргүзгөн чакан чарба түрү катары негизделди;

- насыялык бирикмелерге «өбөлгө түзүүнүн каржылык механизмдери» түшүнүгү насыялык бирикмелер менен мамлекеттин ортосундагы атайын каржы-насыялык мамилелер катары иликтенди жана такталды;

- насыялык бирикмелердин ишмердүүлүгүнө мамлекет тарабынан өбөлгө түзүүнүн механизми сунушталды (НБны капиталын толуктоо үчүн бюджеттик каржылоо; жеңилдетилген салык салуу; эл аралык насыялоо үчүн донорлорду ишке тартуу);

- өкмөттүн келечектүү каржы-насыялык саясатынын негизинде насыялык бирикмелердин жана чакан насыялоо уюмдарынын ишмердүүлүгүнө каржылык өбөлгө түзүүнү андан ары күчөтүү жолдору белгиленди (чакан каржылоо тармагын институционалдык өнүктүрүү, чакан каржылоо рыногунун инфраструктурасынын институттарын өнүктүрүү, тейлөөнүн жаңы аралыктык жана интерактивдүү технологияларын ишке киргизүү, жаңы каржылык өндүрүмдөрдү, кызматтарды иштеп чыгууга жана ишке киргизүүгө, банктык эмес каржылык-насыялык уюмдар үчүн каржылоо булактарын кеңейтүүгө өбөлгө түзүүчү мыйзамдуу жана ченемдик базаны өркүндөтүү, кооперативдик башкаруу мыйзамдуу ченемдерин өркүндөтүү).

Диссертациялык изилдөөнүн практикалык мааниси. Автор тарабынан сунушталган изилдөө жыйынтыктары иш жүзүндө: башкаруу органдары тарабынан чакан каржылык компанияларды өнүктүрүү программаларын иштеп чыгууда; КРнын мамлекеттик бийлик органдары тарабынан салыктар жана салык жыйымдары, каржылык рынок жөнүндө мыйзамдарды өркүндөтүү максатында; КРнын мамлекеттик бийлик органдары, субъекттери, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары тарабынан өлкөнүн жана аймактарынын социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын түзүүдө колдонулушу ыктымал.

Алынган натыйжалардын экономикалык мааниси. Насыялык бирикмелердин өнүгүшүнө өбөлгө түзүүнүн сунушталган механизмдери чакан бизнеске комплекстүү каржылык колдоо көрсөтүү куралы катары насыялык бирикмелер тутумунун абалына, жалпы чакан каржылоо тармагына жана калктын жашоо байгерчилиги деңгээлинин өсүшүнө оң таасир тийгизиши мүмкүн.

Диссертациялык иштин коргоого коюлган негизги жоболору:

- насыялык бирикмелерге өбөлгө түзүүнүн каржылык механизминин теориялык багыттары жалпыланды жана такталды, чакан каржылоо тармагынын ишмердүүлүгүнүн мыйзамдуу жана ченемдик негиздери комплекстүү каралды;
- Кыргыз Республикасындагы чакан насыялоо тармагынын абалын баалоо, тармакты өнүктүрүүгө таасир тийгизген мыйзам чыгаруучу жана жөнгө салуучу чөйрөдөгү өзгөрүүлөр каралды, чакан насыялардын натыйжалуулугу жана өлкөнүн экономикасына тийгизген таасири изилденди;
- насыялык бирикмелерге өбөлгө түзүүнүн каржылык механизм өркүндөтүү боюнча практикалык сунуштар берилди;
- чакан насыялоо тармагына андан ары өбөлгө түзүүчү иш-чаралардын комплекси аркылуу жакырчылыкты азайтууда жана чакан бизнести өнүктүрүүдө, калкты иш менен камсыздоодо жана байгерчилигин жогорулатууда маанилүү инструмент катары тармакка мамлекет тарабынан максаттуу таасир этүү келечеги көрсөтүлдү.

Изденүүчүнүн жеке салымы. Автор тарабынан жекече изилдөөлөр уюштурулду жана аткарылды, материал топтолду жана иштелип чыкты, алынган натыйжаларга талдоо жана жалпылаштыруу жүргүзүлдү.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо. Диссертациялык изилдөө ишинин негизги жоболору жана корутунду, сунуштары автордун 8 илимий иштеринде чагылдырылган. Алардын ичинен 6 макала КРнын Жогорку аттестациялык комиссиясы сунуштаган басылмаларда, 2 макала Россиялык илимий цитаталоо индексине кирген басмаларда (чет өлкөлүк) жарыяланган.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү: Диссертациялык иш кириш бөлүмдөн, үч баптан, корутундудан жана сунуштардан, 93 булакты ичине алган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Иштин жалпы көлөмү 173 бетти түзөт, 8 жадыбалды, 1 иштизмени, 1 чиймени камтыйт.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациялык изилдөө темасынын актуалдуулугуна негиздеме берилген, максаттары жана милдеттери аныкталган, иштин илимий жаңылыгы жана практикалык мааниси баяндалган.

Биринчи бап **“Насыялык бирикмелердин өнүгүшүнө чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрү катары өбөлгө түзүүчү каржылык механизмдердин теориялык багыттары”** деп аталып, тигил же бул менчик түрүндө иштеген чарба жүргүзүүчү субъектинин уюштуруучулук-башкаруучулук түзүмүнүн теориялык иштелмелерин карап чыгууга жана жалпылаштырууга арналат.

Экономикалык илимде мамлекеттин социалдык-экономикалык көйгөйлөрүн жеңүү үчүн коомдун ресурстарын шыктандыруучу өлчөмү чакан чарбалык субъекттердин мүмкүнчүлүктөрүн жана артыкчылыктарын башкача өзгөртүп түшүнүү жүрүүдө.

Бирок насыялык бирикмелер чакан ишкердүүлүк түрү катары аныкталбайт, чакан ишкердүүлүк үчүн кошумча насыялык ресурстар катары каралат.

Насыялык бирикмелер башка чакан ишкердүүлүк түрлөрү сыяктуу эле юридикалык тараптар болуп саналганы менен, капиталдын өлчөмүнө жана көлөмүнө карабастан чакан коммерциялык банктар өндүү, бирок өзгөчөлөнгөн максатты жана милдеттерди алдына коёт. Өзүнүн мазмуну боюнча насыялык бирикмелер адистештирилген банктык эмес насыя мекемелерине кирет, чакан каржылоо чөйрөсүн уюштуруунун бир түрү болуп саналат.

Чакан каржылоо түшүнүгү биз тараптан каржылык уюмдар, биз сөз кылган азыркы учурда насыялык бирикмелер менен чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүнүн ортосунда аймактык жакындык жана жеке байланышуу шарттарында каржылык ресурстарды топтоо жана чакан өлчөмдө жөнөкөйлөштүрүп берүү боюнча өзгөчөлөнгөн каржылык-насыялык мамилелер катары каралат.

Каржылык мамилелерди түзүү чарбалык субъекттерде каржы ресурстарынын болушун болжолдойт. Насыялык бирикмелердин каржылык ресурстары менчигинде катталган жана чарбанын кайталап өндүрүшүн жана өнүгүшүн камсыздоочу каржылык активдердин (накта жана накталай эмес акча каражаттарынын) жыйындысын билдирет. Ал эми насыялык бирикмелердин каржылык ресурстарын калыптандыруу булактары катары чарба жүргүзүүчү субъекттердин пассивдери (үлүштөш салым төгүмү, менчик капитал, карыздык милдеттенмелер) эсептелет.

Насыялык бирикмелердин жана чакан насыялоо уюмдарынын дээрлик бардык түрлөрү мамлекеттик колдоо көрсөтүүгө жана каржылык шыктандырууга муктаж. Насыялык бирикмелерге каржылык-насыялык шыктандыруу механизмдеринин түрлөрү жана ыкмалары ар түрдүү.

Каржылык-насыялык механизмдин иштеши аркылуу каржылык жана насыялык органдар – каржылык-насыялык тутумдун субъектилерин анын объектилерине – каржылык жана насыялык мамилелерге максаттуу таасир этет.

Каржылык-насыялык шыктандыруу механизминин башкы курамы болуп каржылык жана насыялык мамилелер менен материалдык дем берүү түрлөрүнүн ортосундагы байланыш эсептелет. Каржылык-насыялык өбөлгө түзүүнүн объектисин гана эмес, материалдык дем берүү түрлөрүн да туура тандоо зор мааниге ээ. Ал өбөлгө түзүү субъектиси үчүн сезилерлик болушу, ишкананын экономикалык кызыкчылыгын ишке ашырууга, өндүрүштүк жана соода жараяндарынын натыйжалуулугун жогорулатууга көмөк көрсөтүшү керек. Материалдык дем берүүнүн түрлөрү болуп салыктык жеңилдиктер, каржылык санкциялар, бюджеттик кирешелерди түзүүнүн айрым ыкмалары, атайын фонддорду түзүү эсептелет.

Мисалы, бардык экономикалык ресурстарга каржылык өбөлгө түзүү төмөнкү ыкмалар менен жүргүзүлүшү мүмкүн: каржылык ресурстарды натыйжалуу жумшоо; дем берүү фонддорун түзүү; бюджеттик өбөлгөлөрдү пайдалануу; каржылык санкцияларды колдонуу.

Насыялык өбөлгө түзүү насыялык механизмдер аркылуу ишке ашат, алар: насыялоо мекемелери менен экономиканын ар түрдүү тармактарынын ортосунда акча каражаттарын топтоо жана ишке тартуу боюнча байланыштар тутуму;

насыялоо мекемелеринин ортосунда аракеттеги капитал рыногунун алкагында акча капиталдарын кайра бөлүштүрүү менен байланышкан мамилелер; насыялоо мекемелери менен чет өлкөлүк кардарлардын ортосундагы мамилелер.

Насыялык механизм ошондой эле насыялык мекемелердин карыз берүүчүлүк, инвестициялык, уюмдаштыруучулук, ортомчулук, кайра бөлүштүрүү ишмердүүлүктөрүнүн бардык багыттарын өз ичине алат.

Насыялык мекемелердин ишине өбөлгө түзүү куралы катары мамлекеттик жөнгө салуунун бюджеттик механизмин эсептөөгө болот.

Бюджеттик саясат мамлекет тарабынан бюджеттик кирешелер жана чыгашалар аркылуу жүргүзүлгөн иш-чаралардын тутумунан көрүнөт. Мамлекет бюджеттин киреше жана чыгаша бөлүмүн түзүүдө өндүрүүчүлөрдүн иш-аракетине, эл чарбасында кирешелерди өстүрүүгө жана пайдаланууга таасир этет.

Буга байланыштуу, алар өндүрүштүн келечектүү тармактарын өнүктүрүүгө, келишимдик тартипти камсыз кылууга, инвестицияларды тартууга, жумушчу күчтөрдүн атаандашуу жөндөмдүүлүгүн жогорулатууга, ошондой эле ички дүн өндүрүмүнүн өсүшүнө көмөк көрсөтүшү зарыл, бул өз кезегинде калктын байгерчилигин жакшыртууну шарттайт.

«Кыргыз Республикасынын чакан насыялоо тармагынын өнүгүү абалы» деп аталган экинчи бапта аталган тармактын негизги көйгөйлөрү, динамикасы жана өнүгүү баскычтары изилденет.

Чакан насыялоо уюмдары чакан жана орто бизнести өнүктүрүүгө, кирешеси төмөн болгон калктын ишкердүүлүк демилгесине түрткү берүүгө олуттуу салымын кошту. Чакан насыялоо тармагынын активдеринин жана насыяларынын үлүшү банк тутумундагы жана банктык эмес каржылык-насыялык уюмдардын тутумундагы активдердин жана насыялардын жалпы суммасынын 7,3% ын жана 10,2% ын түзөт. Чакан насыялоо уюмдарынын насыялык портфелинин 60%ы күрөөсүз насыядан турат, анын ичинен 34%ы топтошуп кепилдик берүүгө бөлүнгөн. Ошол эле учурда берилген насыяларды кайтарып берүү деңгээли 95%дан төмөн эмес бойдон калууда.

2007-2011-жж. ичинде чакан насыялоо тармагы жогорку өсүү динамикасы жана ага жаңы катышуучулардын келип кириши менен мүнөздөлгөн. Акыркы 4 жылда тармак өсүү арымынын басаңдашы менен мүнөздөлөт, бул учурда ишмердүүлүктүн негизги сапаттуу көрсөткүчтөрүнүн туруктуу сакталышы байкалат. Мисалы, акыркы он жыл ичинде (2007-жылдан 2016-жылга чейин) жигердүү карыз алуучулардын саны 163,2 миң адамдан 228,5 миң адамга өскөн, ал эми жалпы портфелдин көлөмү 4,8 млрд сомдон 10,9 млрд сомго чейин көбөйгөн, антсе да бир карыз алуучуга берилген насыянын орточо өлчөмү дээрлик өзгөргөн эмес: 2007-жылы 45,6 миң сом болсо, 2016-жылы 50 миң сомду түзгөн, портфелдин 30 күндөн жогору тобокелдүү көрсөткүчү 7,7% дан ашкан эмес.

2010-жылдан баштап, тармактын катышуучуларынын санынын өсүшү токтогонун белгилеп кетүү керек. Андан ары чакан каржылоо уюмдарынын санынын бир кыйла кыскарганы байкалат: 2016-жылдын аягында алардын саны

162ни, насыялык бирикмелердин саны 116ны түзгөн. Банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын санынын кыскарышы кирешелүү ишмердүүлүк жүргүзүү үчүн жетишерлик капиталдын жоктугуна, бул уюмдарга карата жөнгө салуу талаптарынын жогорулашына жана башка себептерге байланыштуу болгон.

1-жадыбал. Банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын негизги көрсөткүчтөрү

Негизги көрсөткүчтөр	2005		2010		2016	
	чакан насыялоо уюмдары	насыялык бирикмелер	чакан насыялоо уюмдары	насыялык бирикмелер	чакан насыялоо уюмдары	насыялык бирикмелер
Саны	134	320	396	217	162	116
Карыз алуучулар, миң адам	52,1	22,4	371,9	19,6	218,6	9,4
Насыялык портфель, млрд сом	1,49	0,58	9,9	1,14	9,97	0,94
Насыянын орточо көлөмү, миң сом	28,5	25,9	26,7	58,2	89,2	100,1

Булак: КРнын УБнын 2005-2016-жж. маалыматтарынын негизинде автор тарабынан түзүлгөн.

Банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын санынын кыскарышына карабастан, калкты чакан насыялоо менен камтуу 1,4 %дан 3,8%га чейин өскөн (2-жадыбал). Бирок, каржылык каражаттардын таралышы 2005-жылдагы 3,9% дан 2016-жылы 2,5% га чейин төмөндөгөн.

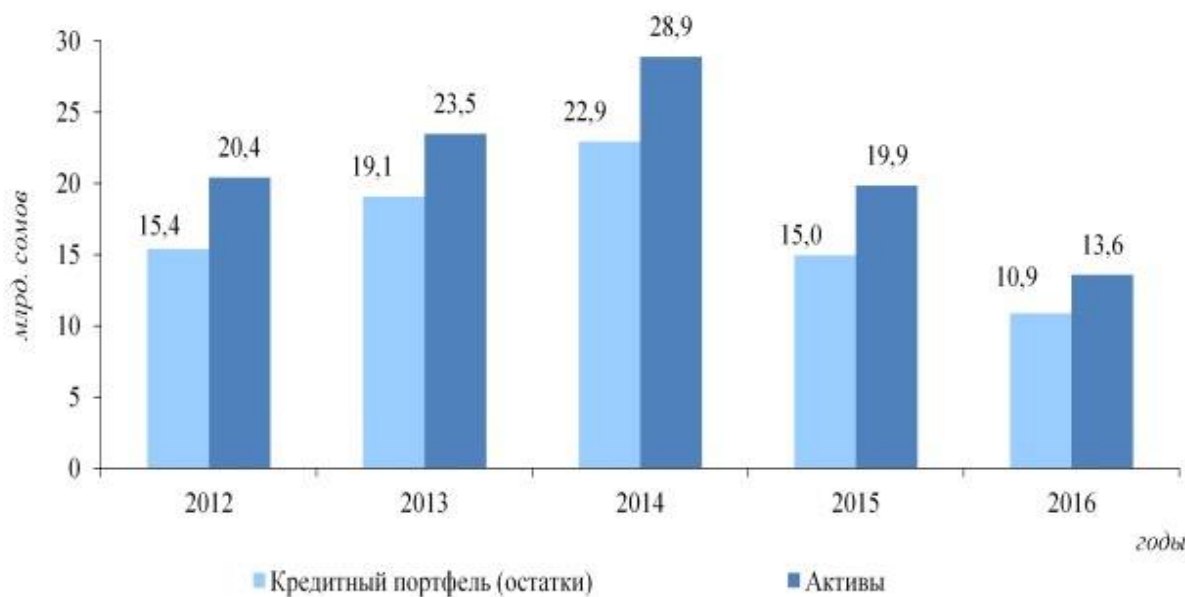
2-жадыбал. Чакан каржылоо уюмдарынын негизги көрсөткүчтөрү

Негизги көрсөткүчтөр	2005	2010	2015	2016
Чакан каржылоо уюмдарынын саны	134	396	172	162
Калкты чакан насыялоо менен камтуу, %	1.4	7.1	9.1	3.8
Каржылык каражаттардын таралышынын көрсөткүчү, %	3,9	5.2	3	2,5
Жакырчылык деңгээли, %	43.1	33.7	32,1	25,4
Жан башына ички дүң өндүрүмү (АКШ доллары менен)	478	888	1163,3	1133,6
Инфляциянын деңгээли (орточо жылдык), %	4,9	19,2	13,6	0,4

Булак: КРнын УБнын 2005-2016-жж. маалыматтарынын негизинде автор тарабынан түзүлгөн.

2010-жылдан баштап чакан каржылоо уюмдарынын насыя портфелинин, активдеринин, ресурстук базаларынын, каржы каражаттарынын таралуу көрсөткүчүнүн кыскарышы ири ЧКОлордун коммерциялык банктарга

өзгөрүлүп түзүлүшү менен да түшүндүрүлөт. («Бай-Түшүм жана Өнөктөштөр», «Компаньон КТ», «Финка» чакан каржылоо компаниялары, жабык акционердик коомдору).

1-сүрөт. Банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын насыя портфелинин динамикасы

Булак: КРнын УБнын 2012-2016-жж. маалыматтарынын негизинде түзүлгөн.

«Компаньон каржылык тобу» чакан каржылоо компаниясы, жабык акционердик коомунун коммерциялык банктар тармагына өтүшүнө байланыштуу 2016-жылы банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдары тармагынын негизги көрсөткүчтөрүнүн, атап айтканда активдеринин жана ресурстук базаларынын төмөндөшү, ошондой эле насыя портфелинин 2015-жылдагы 10,9 млрд сомду түзгөн көрсөткүчкө салыштырмалуу 27,1% га кыскарышы байкалган. «Компаньон каржылык тобу» чакан каржылоо компаниясын, жабык акционердик коомун эсепке албаганда банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын насыя портфелинин өлчөмү 2015-жылга салыштырмалуу 3,3%га көбөйгөн.

Жалпы алганда чакан каржылоо уюмунун насыя портфели кыска жана узак мөөнөттүү насыялардан куралат. Тармактык насыялоо тууралуу сөз кылсак, айыл чарбачылыгы ЧКОнун артыкчылыктуу тармагы болгон жана ошол бойдон калат. Чакан насыялоонун жалпы көлөмүндө айыл чарбачылыгынын үлүшү 2012-жылдагы 44,2 % дан 2016-жылы 27,7 % га чейин төмөндөгөн. 2009-2015-жж. айыл чарбачылыгынын үлүшү 36 %дан 45 % га чейин өзгөрүп турган. Коммерциянын жана сооданын үлүшү бул убакыт ичинде 2012-жылдагы 20,61 % дан 2016-жылы 16,1 % га чейин кыйшаюсуз төмөндөгөн. Тескерисинче, керектөөчүлөрдүн насыяларынын үлүшү 9,5 % дан 23,5 % га чейин өсүп, чакан насыялоолорду пайдалануу боюнча экинчи тармак болуп калган.

Банктык эмес каржылоо-насыялоо тармагынын негизги жетишкендиктерин белгилеп өтүү керек:

- банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын насыялары боюнча пайыздык коюмдар 2010-жылдагы 38,8 % дан 2016-жылы 31,4 % га чейин төмөндөгөн;

- тармакка чет өлкөлүк донорлордон жана инвесторлордон 1,5 млрд сомдон ашык сумма өлчөмүндө инвестицияларды тартуу;
- банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарынын капиталдары 2010-жылга салыштырмалуу 62 % га жогорулаган;
- насыялоо кызматтары менен калкты камтуу, банктык эмес каржылоо-насыялоо тармагынан карыз алуучулардын саны 228 миң адамды, насыянын жалпы суммасы 10 млрд. сомду түзгөн, бул учурда насыялык портфелди кайтаруу 95%.

2011-2015-жж. «Чакан каржылоону өнүктүрүү стратегиясын» ишке ашыруунун алкагында ченемдик базаны өркүндөтүүгө арналган иш-чаралар өткөрүлгөн. Атап айтканда, КРнын «Кыргыз Республикасынын чакан насыялоо уюмдары жөнүндө» жана «Насыялык бирикмелер жөнүндө» мыйзамдарына, УБнын ченмдик-укуктук актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Мыйзам чыгаруу жана жөнгө салуу чөйрөсүндө жүргүзүлгөн айрыкча маанилүү өзгөрүүлөр тармакты өнүктүрүүгө таасир тийгизген, атап айтканда:

- чакан каржылык уюмдар үчүн аткарылуучу иштердин тизмесин кеңейтүү, исламдык каржылоо принциптери боюнча чакан каржылоо уюмдарын түзүү жана иштетүү үчүн мыйзам чыгаруу жана жөнгө салуу базасын өркүндөтүү;
- рыноктун жаңы катышуучулары үчүн лицензиялык талаптарды күчөтүү (чакан каржылык уюмдардын уставдык капиталынын минималдык өлчөмүнө талаптарды көбөйтүү, ЧКОНун кызмат адамдарынын дасыгына жана беделине талаптарды орнотуу, ЧКОНун жана чакан насыялоо компанияларынын уставдык капиталына багытталган акча каражаттарынын келип чыгуу булактарына талаптарды аныктоо, алардын келип чыгышынын мыйзамдуулугун, ачык-айкындуулугун тастыктоо тартиби жана ЧКОНун мекемелик туруктуулугун камсыз кылуучу башка куралдар);
- банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдарын кайра өзгөртүп түзүү тартибин жөнгө салуучу ченемдерди ишке киргизүү, удаалаш насыялардан потенциалдуу коромжуларды жана зыян тартууну жабуу үчүн резервдерди түзүү боюнча кошумча талаптарды орнотуу жолу менен калкты кайтадан насыялоо деңгээлин төмөндөтүү иш-чараларын жүзөгө ашыруу, насыялык тобокелди башкарууга талаптарды орнотуу;
- керектөөчүлөрдүн укугун коргоо тутумун түзүү, ал кардарлар менен өз ара мамилелерин юридикалык жол-жоболоштуруу боюнча төмөнкү жөндөгүч талаптарды камтыйт: чакан насыялоонун максималдуу өлчөмүн чектөө, бышмананын (айып пул, туум) өлчөмүн чектөө; натыйжалуу пайыздык коюмдардын өлчөмү жана насыянын абсолюттук туюнтулушундагы толук наркы жөнүндөгү маалыматты ачыктоо боюнча талаптар ж.б.

2016-жылы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2016-жылдын 15-июнунда № 319 –Токтому менен «2016-2020-жылдарга Кыргыз Республикасынын калкынын каржылык сабаттуулугун жогорулатуу Программасы» бекитилген жана Кыргыз Республикасынын «Насыялык маалымат менен алмашуу» мыйзамы күчүнө кирген.

2016-жылдын аягына карата Кыргыз Республикасынын аймагында 116 насыялык бирикме ишмердүүлүгүн жүргүзгөн. Насыялык бирикмелер 16,4 миң катышуучуну камтыган, анын ичинен 9,4 миң адам карыз алуучулар болуп эсептелет. Орточо алганда ар бир НБга 140ка жакын катышуучу туура келет, бул көрсөткүч дарамети күчтүү жана 20 жылдык тажрыйбасы бар насыялык бирикмелер тутуму үчүн бир топ төмөн көрсөткүч болуп саналат.

3-жадыбалдан көрүнгөндөй, 2013-жылдан баштап НБнын насыя портфели өсүшүн токтоткон жана 2016-жылдын аягына карата 940 млн сомду түзгөн. Насыялардын жана активдердин үлүшү ЧКОлор тутумундагы насыялардын жана активдердин үлүшү менен бирдей өлчөмдө: 79,5 % жана 80,4 % ды түзөт. НБнын орточо насыя өлчөмү 100 миңге жакын сомду түзөт.

Ишмердүүлүк жүргүзүү убагында НБ филиалдык өнүгүүгө жана тейлөө тарамдарын түзүүгө жетишкен жок, насыялоо негизинен айыл чарбасына жана соодага багытталган.

3 – жадыбал. Насыялык бирикмелердин 2012-2016-жж. ишмердүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү

Көрсөткүчтөр	2012	2013	2014	2015	2016
Уюмдардын саны	183	153	135	125	116
Карыз алуучулардын саны (адам)	16 379	15 176	11 613	9 924	9 396
Активдер (млн. сом)	1 580,4	1 747,2	1 330,4	1 136,5	1 183,9
Насыя портфели (млн. сом)	1 344,6	1 456,5	1 152,6	933,5	940,6
Насыянын орточо өлчөмү (миң сом)	82,1	96	99,3	94,1	100,1
Депозиттердин жалпы көлөмү (млн. сом)	9,8	80,8	14,2	8,5	8,6
Мүчөлөрдүн саны (адам)	26 240	24 541	20 047	17 488	16 353
Насыянын пайыздык коюму (%)	29,10	27,31	25,63	27,88	27,77

Булак: КРнын УБнын 2012-2016-жж. маалыматтарынын негизинде түзүлгөн.

Насыялык бирикмелердин негизги каржылоо булактары өздүк капитал, ошону менен бирге «Насыялык бирикмелерди каржылоо компаниясы» ААК тарабынан каржылоо болуп саналат, айрым насыялык бирикмелер өлкөнүн башка каржылык-насыялык уюмдарынын ж.б. булактардын каражаттарын ишке тартышат.

Бирок, 2014-жылдан баштап КРнын Улуттук банкынын Башкармалыгынын токтомуна ылайык, «Насыялык бирикмелерди каржылоо компаниясы» ААКда убактылуу жетекчилик киргизилген, буга башкаруу органдарынын ортосундагы узакка созулган келишпестиктер, ички аудиттин жоктугу, Улуттук банка чындыкка туура келбеген отчетторду берүү жана КРнын УБнын жазуу түрүндөгү

эскертүүлөрүн системалуу түрдө аткарбай коюу, ошондой эле «НБКК» ААКнын акционерлеринин өздөрүнүн кайрылуулары себеп болгон.

4-жадыбал. Насыялык бирикмелердин каржылык компаниясынын каржылык абалы тууралуу 2012-2016-жж. карата отчетун талдоо

	Көрсөткүчтөрдүн мааниси, миң сом					Вертикалдык талдоо, %				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АКТИВДЕР										
Акча каражаттары	40616	48046	46084	31150	31062	10	11	11	7	7
Банктардагы аманат салымдар	0	15	34577		0	0	0	8	0	0
Кардарларга насыялар	364413	310756	317848	392021	411491	88	73	73	86	87
Каржылык ижарага берилген активдер	34284	21116	9703	4122	106	8	5	2	1	0
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	11792	16585	12900	12546	12500	3	4	3	3	3
Башка активдер	698	11578	15223	16808	19201	0	3	3	4	4
АКТИВДЕР БАРДЫГЫ	415686	423091	436335	456647	474360	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР										
КРнын өкмөттүк мекемелердин насыялары	303396	296798	289986	282941	276123	73	70	66	62	58
Башка милдеттенмелер жана насыялар	0	50	0	254	548	0	0	0	0	0
Салык төлөмдөрү боюнча милдеттенмелер		1656	1659	1387	2478	0	0	0	0	1
Башка милдеттенмелер	2315	2878	8089	19842	10350	1	1	2	4	2
Кийинкиге калтырылган салыктык милдеттенмелер	1278	429	408	381	244	0	0	0	0	0
МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР БАРДЫГЫ	306989	301811	300142	304805	289743	74	71	69	67	61
КАПИТАЛ						0	0	0	0	0
Акционердик капитал	78858	95025	95025	125859	145345	19	22	22	28	31
Келечек керектөөлөрү үчүн резервдер	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Бөлүштүрүлбөгөн киреше	28634	26254	41167	25982	39271	7	6	9	6	8
КАПИТАЛ БАРДЫГЫ	107492	121280	136193	151842	184617	26	29	31	33	39
МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР ЖАНА КАПИТАЛ БАРДЫГЫ	415686	423091	436335	456647	474360	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Булак: НБКК ААКнын каржылык отчету 2012-2016-жж.

Мындан тышкары, «НБКК» ААКнын Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн алдында субсидиялык зайымдарынын жана бюджеттик карыздарынын болушу менен байланышкан тобокелдиктер эске алынган, КРнын Өкмөтү «Азия өнүктүрүү банкынан» насыялык бирикмелердин өнүгүүсүнө колдоо көрсөтүүгө берилген насыя боюнча милдеттенмелерди аткаруунун кепилдиги болуп саналган.

4-жадыбалдан көрүнгөндөй, 2013-2014-жж. компаниянын насыя портфелинин өлчөмүнүн азайышы байкалат, бул жогоруда аталган себептер менен байланыштуу болгон. 2015-2016-жж. насыя портфелинин өсүү динамикасы байкалат.

Ошону менен бирге, 2015-2016-жж. акча каражаттарынын бир кыйла азайышы, ага шайкеш акционердик капиталдын көбөйүшү байкалат, бул жагдай акционерлерге үлүштүк кирешелерин берип баштоо үчүн «НБКК» ААКнын каржылык абалын жакшыртуу боюнча КРнын УБнын талаптарына жооп берет.

Өкмөткө кайтарылбаган насыянын көлөмү бир кыйла жогору бойдон калууда – 2017-жылдын башталышына карата 282 619 миң сомду түзөт.

Учурда «НБКК» ААКнын убактылуу жетекчилигинин милдети – компаниянын каржылык абалын жакшыртуу, анын активдеринин сакталышын камсыздоо, акционерлердин жана негизги насыя берүүчү болуп саналган КРнын Өкмөтүнүн кызыкчылыктарынын таламында «НБКК» ААКнын каржылык абалын турукташтыруу үчүн иш-чараларды кабыл алуу болуп эсептелет.

«Насыялык бирикмелерди өнүктүрүүнүн келечеги жана аларды өнүктүрүүгө каржылык өбөлгө түзүүнүн негизги багыттары» деп аталган үчүнчү бапта тармакты өнүктүрүүгө андан ары өбөлгө түзүүнү болжолдогон иш-чаралардын комплекси аркылуу мамлекеттин чакан насыялоо тармагына максаттуу таасир этүүчү келечек мерчемдери көрсөтүлгөн, бул иш-чаралар жакырчылыкты азайтууда жана чакан бизнести өнүктүрүүдө, калктын иш менен камыздоого көмөктөшүүдө жана байгерчилик деңгээлин жогорулатууда маанилүү инструменттер болуп саналат.

Кыргызстанда каржылык тармакты келечекте өнүктүрүүнүн негизги милдети болуп каржылык мекемелердин түрүнө карабастан каржылык кызматтарды көрсөтүү жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу болуп эсептелет, бул мекемелердин жана каржылык тейлөө технологияларынын ар түрдүүлүгүн чагылдырган чакан насыялоо рыногунун инвестициялануучу акча каражаттарын ар кандай объектилер ортосунда бөлүштүрүү үлгүсүн түзүүнү болжолдойт.

Түзүлгөн шарттарда чакан каржылоо тармагын өнүктүрүүгө, социалдык жоопкерчиликтүү мекемелердин рынокко багытталып өнүгүшүнө, ошондой эле калктын, анын ичинде социалдык аярлуу катмарларынын ар түрдүү сапаттуу каржылоо кызматтарына жеткиликтүүлүгүн жакшыртууга негизделген жаңы стратегиялык ыкманы колдонуу зарыл.

Буга байланыштуу, төмөнкүлөргө көңүл буруу талап кылынат:

-жаңы каржылык өндүрүмдөрдү жана кызматтарды иштеп чыгууга жана ишке киргизүүгө, банктык эмес каржылоо-насыялоо уюмдары үчүн каржылоо

булактарын кеңейтүүгө көмөк көрсөтүүчү мыйзам чыгаруу жана ченемдик базаны өркүндөтүү.

-өзүн-өзү жөнгө салуу институтун түзүү жана ишке киргизүү аркылуу чакан насыялоо чөйрөсүндө жөнгө салуу жана көзөмөлдөө тутумун чыңдоо. Бул эл аралык тажрыйбаны иликтеп үйрөнүүнү, өзүн-өзү жөнгө салуу тутумунун концепциясын даярдоону талап кылат.

-чакан каржылоо тармагынын туруктуулугун жана натыйжалуулугун камсыздоо үчүн тармакты институционалдык өнүктүрүү, алар көрсөткөн кызматтардын чөйрөсүн кеңейтүү, ошондой эле жоопкерчиликти каржылоо принциптери сыяктуу ишмердүүлүктүн кесиптик стандарттарын жана корпоративдик башкаруу стандарттарын ишке киргизүү аркылуу алардын нарктык жана географиялык жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу.

-чакан каржылоо рыногунун инфраструктура институттарын чыңдоо жана түзүү, бул өнүгүп-өскөн чакан каржылоо тармагынын маанилүү курамы болуп саналат жана транзакциялык чыгымдарды азайтуу, калкты камтуу алкагын кеңейтүү, тармактын дараметин күчөтүү жана ачык-айкындуулугун камсыздоо үчүн зарыл.

-чакан каржылоо рыногунун ачык-айкындуулугун камсыздоо жана керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо. Бул жагдай насыя портфели, каржылык көрсөткүчтөр тууралуу маалыматты системалуу топтоого жана жарыялоого, улуттук деңгээлде кеңири коомчулукту камтууга жана социалдык таасир этүүгө көмөктөшөт.

Кыргызстанда мамлекеттик каржылык колдоо түрлөрүн карап чыгууда бийлик органдары менен чарба жүргүзүү субъектилеринин каржылык өз ара аракеттенишүүсүнүн өзгөчөлүгү мамлекеттик каржылоонун эки түрүнүн айкалышуусу болуп саналат деген корутундуга келүүгө болот:

- 1) бюджеттин чыгымдарын көбөйтүү (мамлекеттик каржылык жардам);
- 2) бюджеттин кирешелерин кыскартуу (салыктык колдоо).

Биринчи учурда мамлекет бюджеттик каражаттардын эсебинен чакан насыялоо уюмдарынын түзүлүшүнө жана өнүгүшүнө көмөктөшөт. Зарылдыгына жараша, мисалы айыл чарбасын өнүктүрүүгө жана колдоо көрсөтүүгө кайтарылгыс бюджеттик субсидияларды берет.

Чакан насыялоо уюмдарына же насыя алуу учурунда аны толук төлөп бүткөнгө чейинки мөөнөттө чакан чарба түрлөрүнө салыктык жеңилдиктерди берүү жолу аркылуу каржылык колдоо көрсөтүүнүн кыйыр түрү да маанилүү орунду ээлейт. Биздин оюбузча, НБны салыктык колдоо салыктык оорчулукту жеңилдетүү боюнча конституциялык, салыктык жана бюджеттик принциптерге, мамлекеттик жана жергиликтүү бийлик тарабынан салык чөйрөсүнүн туруктуулугуна кепилдик берүүгө негизделген экономикалык жана укуктук иш чаралардын комплексин билдирет, алар чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүнүн каржылык туруктуулугун жогорулатуу максатында алардын каржылык-насыялык ресурстарын көбөйтүүгө багытталат.

Салыктык колдоо төмөнкүдөй салыктык инструменттерди камтыйт: салыктык оорчулукту жеңилдетүүгө тикелей жана кыйыр таасир этүүчү

ыкмалар, салыктын өлчөмүн азайтуу, салыктык милдеттенмени кийинкиге калтыруу жана транзакциялык чыгымдардын өлчөмүн азайтуу.

Насыялык бирикмелерди өнүктүрүүнү камсыз кылуу үчүн төмөнкү иштерди аткаруу зарыл: узак мөөнөттүү жана арзан баадагы ресурс булактарына жеткиликтүү болууну кеңейтүү, атап айтканда насыялык бирикмелердин тутумун андан ары өнүктүрүүгө өбөлгө түзүү аркылуу калктын аманат акчаларын ишке тартуу, салымдарды, инвестицияларды тартуу укугун колдонуу, аралыктык банкинг ыкмасын өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү, операциялардын стандарттарын иштеп чыгуу жана санариптик каржылык кызматтардын операторлору менен өз ара аракеттенишүү; насыялык бирикмелер тутумунун көмөкчү жана дүңүнөн насыялоочу мекемелерин өнүктүрүүгө, тутумдун өзүн-өзү жөнгө салуу мүмкүндүгүнө көңүл буруу; кооперативдик насыялоонун толук механизмдин пайдаланууга өбөлгө түзүүгө, айрым алганда НБнын катышуучуларынын аманат акчаларын топтоого негизделген кооперативдик башкаруунун мыйзамдуу ченемдерин андан ары өркүндөтүү.

ТЫЯНАКТАР ЖАНА СУНУШТАР

1. Каржылык-насыялык механизмдин иштеши аркылуу каржылык-насыялык тутумдун субъектилери болгон каржылык жана насыялык органдар тутумдун объектисине – каржылык жана насыялык мамилелерге максаттуу таасирин тийгизери аныкталды. Каржылык-насыялык өбөлгө түзүүнүн иштөө механизмдин башкы компоненти болуп өбөлгө түзүү объектиси менен материалдык сыйлоо түрлөрүнүн ортосундагы байланыш эсептелет. Материалдык сыйлоо түрлөрү - салыктык жеңилдиктер, каржылык санкциялар, бюджеттик кирешелерди калыптандыруунун айрым ыкмалары, атайын фонддорду түзүү болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасындагы насыялык бирикмелердин ченемдик базасына жүргүзүлгөн талдоонун жыйынтыгы боюнча чакан насыялоо чөйрөсүндөгү мыйзамдарды бир түргө келтирүү үчүн талашсыз өбөлгөлөрдүн бар экендиги жөнүндө тыянак жасалды.

3. Чакан насыялоо тармагында насыялык ресурстардын жеткиликтүүлүгү, пайыздык коюмдардын жогору болушу, карыз алуучулардын төлөй алуу жөндөмдүүлүгү менен байланышкан бир катар көйгөйлөр бар. Көйгөйлөрдүн тутумдашканын эске алып, сунуштардын көлөмү жагынан да жана керектөө-талаптарды төмөндөтүү боюнча да стратегиялык деңгээлдеги иш-чараларды өткөрүү зарыл.

4. Насыялык бирикмелер тутумун түзүүнүн башталыш учурунан тартып, насыялык бирикмелердин саны 1999-2003-жж. карата орточо алганда 191ден 349га чейин өскөн, андан ары НБлардын саны олуттуу кыскарган жана 2016-жылдын аягына карата Кыргыз Республикасынын аймагында 116 насыялык бирикме ишмердүүлүгүн жүргүзгөн. Насыялык бирикмелердин кыскарышына, айрым алганда, алардын каржылык туруксуздугу, каржылык жана насыялык ресурстардын жок болгондугу себеп болгон. Насыялык бирикмелер 16,4 миң

катышуучуну камтыган, анын ичинен 9,4 миң адам карыз алуучулар болуп эсептелет, б.а. орточо алганда ар бир НБга 140ка жакын катышуучу туура келет, бул нерсе дарамети күчтүү жана 20 жылдык тажрыйбасы бар насыялык бирикмелер тутуму үчүн бир топ төмөн көрсөткүч болуп саналат.

5. Чакан насыялоо тармагын өнүктүрүүгө мамлекет тарабынан өбөлгө түзүү тармактагы бир катар көйгөйлөрдү чечүүгө жөндөмдүү натыйжалуу кадам болуп эсептелет. Ал кадамдар тармактын натыйжалуу ишмердүүлүгүн камсыздоо үчүн жагымдуу мыйзам ченемдүү жана жөнгө салуучу чөйрө түзүү боюнча иш-чараларды өткөрүүгө, жаңы өндүрүмдөрдү, кызматтарды жана жеткиликтүүлүгүн ишке киргизүүгө; чакан насыялоо тармагына колдоо көрсөтүүчү инфраструктураны, анын ичинде окутууну жана кеңеш берүүнү андан ары өнүктүрүүгө (көмөкчү түзүмдөрдү жана механизмдерди өнүктүрүүгө; чакан камсыздандыруу институттарын өнүктүрүүгө; рейтинг кызматтары менен камсыздоого; экинчилик институттарды түзүүгө); чакан каржылоо уюмдарынын көмөгү астында айрым тармактарды насыялоо боюнча мамлекеттик программалардын санын көбөйтүү, атайын мамлекеттик каржылык өнүгүү институттарын түзүү, калктын аманат салымдарынын көлөмүн көбөйтүү аркылуу банктык эмес каржылык-насыялык уюмдардын туруктуу иштешине багытталган. Калктын аманат салымдарынын көлөмүн көбөйтүү калктын ишеним деңгээлине б.а. экономикалык жана саясий туруктуулук деңгээлине, аманатчынын кызыкчылыктарын коргоонун, өзгөчө каржылык-насыялык мекемелердин ишмердүүлүгүн жөнгө салуу жана көзөмөлдөө жагынан коргоо ченемдерине жана тажрыйбаларына жараша болот.

6. Насыялык бирикмелерди өнүктүрүү стратегиясы кооперативдик насыялоонун туруктуу тутумун калыптандырууга багытталышы зарыл. Кыргызстандагы кооперативдик банкжалпы элге тиешелүү жана калктын өзү тарабынан башкарылган элдик банк катары айыл чарбасынын жана өлкөнүн борбордон алыс жайгашкан аймактарынын каржылоого жеткиликтүү болуу көйгөйлөрүн чечүүгө мүмкүндүк берет.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ

1. Сагымбаева, А.М., Проблемы и перспективы развития небанковских финансово-кредитных учреждений в Кыргызской Республике [Текст] / А.М. Сагымбаева // Интернаука, № 15(58), 2016г., Москва, С. 87-94.
2. Сагымбаева, А.М., Некоторые аспекты государственного регулирования и поддержки микро финансовых организаций [Текст] / А.М. Сагымбаева // СиБАК, №6(28), 2016г., Новосибирск, С. 131-138.
3. Сагымбаева, А.М., Микрофинансирование как специфическая форма обеспечения краткосрочными финансовыми ресурсами малых форм хозяйствования [Текст] / А.М. Сагымбаева // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана, № 6, 2015г., Бишкек, С. 99-102.
4. Сагымбаева, А.М., Механизмы финансово-кредитного стимулирования малого бизнеса [Текст] / А.М. Сагымбаева // КМКТАУнун жарчысы, № 3 (49), 2015г., Бишкек, 206-209-б.
5. Сагымбаева, А.М., Понятия и история развития малого и среднего бизнеса [Текст] / А.М. Сагымбаева // КМКТАУнун жарчысы, № 3 (49), 2015г., Бишкек, 210-213-б.
6. Сагымбаева, А.М., Особенности финансовых ресурсов малых форм хозяйствования и источники их формирования [Текст] / А.М. Сагымбаева // Известия вузов, № 12, 2014г., Бишкек, С. 35-38.
7. Сагымбаева, А.М., Необходимость финансовой обеспеченности микрокредитных организаций [Текст] / А.М. Сагымбаева // Известия вузов, № 7, 2013г., Бишкек, С. 81-83.
8. Сагымбаева, А.М., Государственная поддержка микрокредитных организаций [Текст] / А.М. Сагымбаева // Известия вузов, № 7, 2013г., Бишкек, С. 84-86.

Сагымбаева Асылкан Маратовнанын «Кыргыз Республикасында насыялык бирикмелерди өнүктүрүүгө өбөлгө түзүүнүн каржылык механизми» аттуу темада 08.00.10 – “Каржы, акча жүгүртүү жана насыя” адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык изилдөөсүнүн РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: Чакан насыялоо, чакан каржылоо, насыялык бирикме, чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрү, чакан насыя, өнүгүүгө өбөлгө түзүүнүн механизмдери, насыялык кооперация.

Изилдөөнүн объектиси болуп чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүн каржылык ресурстар менен камсыздоочу чакан каржылоонун субъектилеринин жыйындысы катары Кыргызстандагы насыялык бирикмелер эсептелет.

Изилдөөнүн предмети болуп Кыргызстандын аймагындагы чакан насыялоо тармагын өнүктүрүү процессинде келип чыгуучу каржылык-насыялык мамилелердин, экономикалык өз ара байланыштардын жана өз ара көз карандылыктын жыйындысы эсептелет.

Изилдөөнүн максаты - чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрүн кыска мөөнөттүү каржылык ресурстар менен камсыздоонун атайын түрү катары насыялык бирикмелерге каржылык өбөлгө түзүүнү теориялык негиздөө жана чакан насыялоо механизмдерин өзгөртүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуу.

Алынган жыйынтыктар жана алардын жаңычылдыгы: Автордун аныктамасы боюнча каржылык ресурстарды карызга алгандар “чарба жүргүзүүнүн чакан түрлөрү” тобуна бириктирилди, каржылык мамилелердин социалдык ордуна жана каржылык ресурстарды карызга алуу максаттарына (чарбаны өнүктүрүү) көңүл бурулду.

Колдонуу деңгээли: сунушталган жана илимий негизделген сунуштар, тыянактар, эсептөөлөрдүн натыйжалары чакан чарба жүргүзүү чөйрөлөрүндө ченемдик-укуктук актыларды иштеп чыгууда пайдаланылды.

Колдонуу тармагы: изилдөөнүн натыйжаларын өлкөнүн жана аймактардын социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын түзүүдө жана дисциплиналарды окутууда колдонууга болот.

РЕЗЮМЕ

диссертации Сагымбаевой Асылкан Маратовны на тему
**«Финансовый механизм стимулирования развития кредитных союзов в
Кыргызской Республике» на соискание ученой степени кандидата
экономических наук по специальности 08.00.10 – финансы, денежное
обращение и кредит**

Ключевые слова: Микрокредитование, микрофинансирование, кредитный союз, малые формы хозяйствования, микрокредит, механизмы стимулирования развития, кредитная кооперация.

Объектом исследования является кредитные союзы в Кыргызстане как совокупность субъектов микрофинансирования, обеспечивающих финансовыми ресурсами малые формы хозяйствования.

Предметом исследования является совокупность финансово-кредитных отношений, экономических взаимосвязей и взаимозависимостей, возникающих в процессе развития микрокредитного сектора на территории Кыргызстана.

Цель исследования: является теоретическое обоснование финансового стимулирования кредитных союзов как специфической формы обеспечения краткосрочными финансовыми ресурсами малых форм хозяйствования и разработка рекомендаций по модификации механизмов микрокредитования.

Полученные результаты и их новизна: В авторском определении заемщики финансовых ресурсов объединены в группу «малые формы хозяйствования», акцентировано внимание на социальной роли финансовых отношений и цели заимствования финансовых ресурсов (развитие хозяйства).

Степень использования: предложенные и научно-обоснованные рекомендации, выводы, результаты расчетов использовались при разработке нормативных правовых актов в сфере малой формы хозяйствования.

Область применения: применяться при составлении программ социально-экономического развития страны и регионов. Результаты исследования применяются в преподавании учебных дисциплин.

SUMMARY

theses of Sagylbaeva Asylkan Maratovna on the theme: "Financial mechanism for stimulating the development of credit unions in the Kyrgyz Republic" for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.10 - finance, money circulation and credit.

Key words: Microcrediting, microfinance, credit union, small forms of management, microcredit, mechanisms for stimulating development, credit cooperation.

The subject of the study is credit unions in Kyrgyzstan as a set of subjects of microfinance, providing financial resources for small forms of management.

The subject of the study is the totality of financial and credit relations, economic interrelations and interdependencies arising in the process of development of the microcredit sector in the territory of Kyrgyzstan.

The purpose of the research is the theoretical justification of financial incentives for credit unions as a specific form of providing short-term financial resources for small forms of management and developing recommendations for modifying microcredit mechanisms.

The obtained results and their novelty: In the author's definition, borrowers of financial resources are united in the group "small forms of management", attention is focused on the social role of financial relations and the purpose of borrowing financial resources (economic development).

Degree of use: the proposed and scientifically-based recommendations, conclusions, and results of calculations were used in the development of normative legal acts in the sphere of small-scale management.

Scope: applied in the preparation of socio-economic development programs of the country and regions. The results of the research are used in the teaching of academic disciplines.

Форматы 60*84. 1/16
офс.кагазы. офс. ыкма менен көлөмү 1,75 басма табак.
нускасы 100 даана. «Аракет-принт» басмакана

